

Länsstyrelsen
i Jönköpings län

Meddelande nr 2020:17

Uppföljning av åtgärds- programmen för miljömålen och klimat

- Uppföljning av åtgärdsprogrammen miljömål och klimat

Meddelande	nr 2020:17
Referens	Elisabeth Johanson, Annika Pers Gustafsson, Frida Moberg, Johanna Petersson. Augusti 2020.
Kontaktperson	Elisabeth Johansson, Länsstyrelsen i Jönköpings län i Jönköpings län, Direkttelefon 010-223 63 11 e-post elisabethh.johansson@lansstyrelsen.se
Webbplats	www.lansstyrelsen.se/jonkoping
Fotografier	Symbolbilder.se
ISSN	1101-9425
ISRN	LSTY-F-M—20/17--SE
Tryckt på	Tryckt på Länsstyrelsen i Jönköpings län, Jönköping 2020

Innehållsförteckning

Inledning	6
Uppföljning	6
Bedömning av genomförandegrad	7
Samlad bedömning för alla program – överblick	8
Minskad klimatpåverkan – slutuppföljning	10
Resultat	10
Aktörerna	11
Analys	11
Framtiden	14
Anpassning till ett förändrat klimat – slutuppföljning	15
Resultat	15
Aktörerna	16
Analys	17
Framtiden	18
Grön handlingsplan – kontrollstation 2020	19
Resultat	19
Aktörerna	19
Analys	20
Hälsans miljömål	23
Resultat	23
Aktörerna	24
Analys	24
Vattnets miljömål	26
Resultat	26
Aktörerna	26
Analys	27

Inledning

För att bidra till Sveriges nationella miljö kvalitetsmål har Länsstyrelserna regeringens uppdrag att i bred samverkan ta fram regionala miljömålsåtgärdsprogram. Åtgärdsprogrammen för Jönköpings län har tagits fram av Länsstyrelsen i Jönköpings län i bred samverkan med andra aktörer. Åtgärdsprogrammen är uppdelade så att de berör några miljö kvalitetsmål var och programmen innehåller åtgärder som bidrar till måluppfyllelsen för respektive miljö kvalitetsmål. Flera aktörer är inblandade i åtgärdsarbetet. Länsstyrelsen i Jönköpings län, länets kommuner samt andra myndigheter, organisationer och företag deltar. Åtgärdsprogrammen bidrar även till att nå de globala målen för hållbar utveckling i Agenda 2030. Åtgärdsarbetet följs upp årligen.

Det är värt att poängtera att Länsstyrelsen i Jönköpings län, kommunerna och övriga aktörer även arbetar med åtgärder och insatser som ligger utanför åtgärdsprogrammen och som bidrar till en bättre miljö. Det miljöarbetet redovisas inte i denna rapport.

Denna sammanställning, som gäller för år 2019, innehåller slutuppföljning av programmen Minskad klimatpåverkan och Anpassning till ett förändrat klimat samt en fördjupad utvärdering av den gröna handlingsplanen, vilken nu kommit halvvägs i sin genomförandeperiod. Rapporten innehåller även uppföljning av åtgärdsprogrammen Hälsans miljömål och Vattnets miljömål.

Åtgärdsprogrammen omfattar olika miljö mål. Dessa är:

- **Minskad klimatpåverkan 2015–2019. Reviderat 2017** och omfattar miljö kvalitetsmålen Begränsad klimatpåverkan, Frisk luft och God bebyggd miljö.
- **Hälsans miljömål, åtgärdsprogram 2016–2021** som omfattar miljö kvalitetsmålen Frisk luft, Giftfri miljö, Skyddande ozonskikt, Säker strålmiljö och delar av Bara naturlig försurning. Avsnittet om Frisk luft innehåller många åtgärder som bidrar till Begränsad klimatpåverkan.
- **Vattnets miljömål, åtgärdsprogram 2017–2021** som omfattar miljö kvalitetsmålen Bara naturlig försurning, Ingen övergödning, Levande sjöar och vattendrag samt Grundvatten av god kvalitet.
- **Grön handlingsplan, åtgärdsprogram 2018–2022** som omfattar miljö kvalitetsmålen Myllrande våtmarker, Levande skogar, Ett rikt odlingslandskap och Ett rikt växt- och djurliv. Även delar av målen Levande sjöar och vattendrag och God bebyggd miljö berörs. Det finns även flera åtgärder som bidrar till de friluftslivspolitiska målen.

Utöver åtgärdsprogrammen för miljö målen finns det även ett program för klimatanpassning:

- **Anpassning till ett förändrat klimat 2015–2019. Reviderat 2017**

Uppföljning

Åtgärdsuppföljningen genomförs årligen i åtgärdswebben, vilket är en webbaserad tjänst från Länsstyrelserna. I åtgärdswebben kan du själv söka ut din organisation eller andras genomförande, se www.atgardswebben.se för mer information.

Uppföljningen syftar till att ge en lägesbild över åtgärdsarbetet, vilket även utgör underlag till det nationella arbetet med miljö kvalitetsmålen. Dessutom utgör uppföljningen underlag för Länsstyrelsen i Jönköpings läns arbete med att stödja kommunerna och övriga aktörer i åtgärdsarbetet och för att utveckla arbetet med åtgärdsprogrammen. Samtidigt syftar uppföljningen också till att inspirera kommunerna att utveckla sitt miljöarbete. Åtgärdsuppföljningen ger en regional lägesbild över genomförandet. Utifrån den regionala bilden kan insatser göras som utvecklar arbetet hos enskilda aktörer. Genom uppföljningen kan också aktörer ta del av hur långt andra kommit och samverka med varandra.

Bedömning av genomförandegrad

Genomförandegraden av åtgärderna bedöms enligt följande fyrgradiga skala:

- G:** Åtgärden är genomförd helt eller i huvudsak, eller har införts i löpande verksamhet
- H:** Åtgärden är genomförd till mer än hälften
- P:** Åtgärden är påbörjad men ännu inte gjord till mer än hälften
- E:** Åtgärden är ej påbörjad
- ER:** Åtgärden berör ej aktören/Ej relevant för aktören

Aktörerna bedömer åtgärderna efter läget i sin kommun eller verksamhet. Åtgärderna redovisas dels per organisation, dels som en gemensam, samlad vägd bedömning, för respektive åtgärd.

Samlad bedömning för alla program – överblick

Totalt följdes 160 åtgärder upp i 2019 års uppföljning. Antalet åtgärder som följts upp per program är: Minskad klimatpåverkan 26 åtgärder, Anpassning till ett förändrat klimat 45 åtgärder, Hälsans miljömål 22 åtgärder, Vattnets miljömål 35 åtgärder och Grön handlingsplan 32 åtgärder. I diagrammen syns endast de åtgärder där rapportering för uppföljning 2019 har skett. Programmen kan innehålla fler åtgärder än vad som visas.

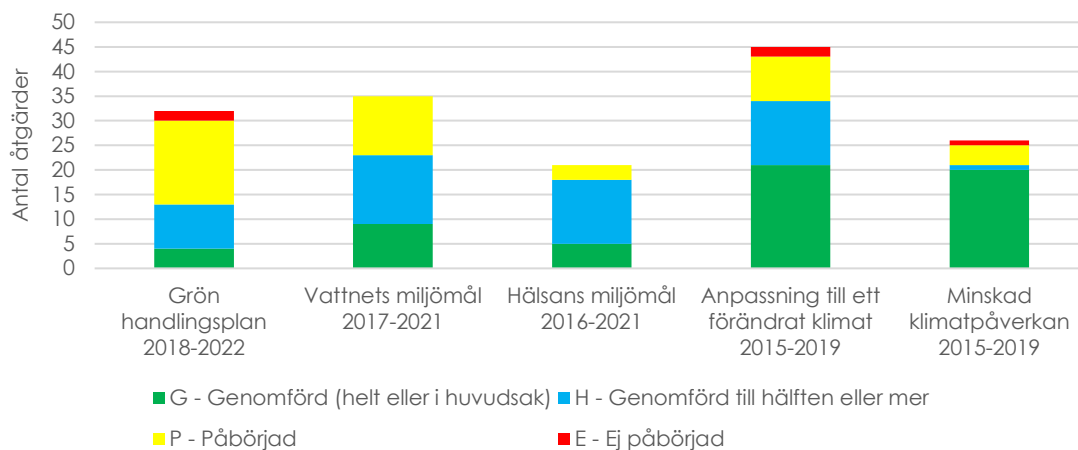
Figur 1 visar det sammanlagda genomförandet av åtgärdsprogrammen. Rapporten innehåller slutuppföljningen för Anpassning till ett förändrat klimat samt Minskad klimatpåverkan. Grön handlingsplan har kommit halvvägs vilket innebär att det sker en fördjupad utvärdering av åtgärderna.

I den gröna handlingsplanen har ungefär 40 procent av åtgärderna bedömts till mer än hälften eller helt genomförd. Fyra åtgärder har bedömts som genomförda.

I Vattnets miljömål har ungefär 65 procent av åtgärderna bedömts till mer än hälften eller helt genomförda. Nio åtgärder har bedömts som genomförda.

I Hälsans miljömål är alla åtgärder påbörjade och 86 procent har bedömts till mer än hälften eller helt genomförda. Av åtgärderna är fem helt genomförda.

Åtgärdsprogrammet Anpassning till ett förändrat klimat har cirka 50 procent genomförda åtgärder under programperioden och Minskad klimatpåverkan har 77 procent genomförda åtgärder.

Figur 1. Genomförande per åtgärdsprogram, antal åtgärder.

Länsstyrelsen och kommunerna i Jönköpings län är de aktörer som är ansvariga eller medansvariga aktörer för flest åtgärder. Kommunerna är viktiga aktörer för åtgärdsarbetet för att nå miljömålen och de globala målen för hållbar utveckling.

Viktiga aspekter att ta med i det fortsatta arbetet som fortskrider är att förbättra samverkan och samordningen, speciellt kring de åtgärder där flera olika aktörer är delaktiga och beroende av varandras insatser för att komma vidare i arbetet. Många efterfrågar även er flexibilitet inom åtgärderna, då det i många fall kan finnas mer än en väg att nå samma mål. I samband med den kontrollstation som äger rum under 2020 finns möjligheter att kunna förbättra innehållet i åtgärderna och även den samverkan som ännu inte kommit igång.

Rådande läge med covid-19 har även påverkat aktörernas möjlighet att redovisa åtgärdsuppföljningen på grund av tidsbrist. Uppföljning har därmed inte skett av samtliga åtgärder och alla aktörer har inte redovisat sin åtgärdsuppföljning, vilket i viss mån påverkar diagrammen.

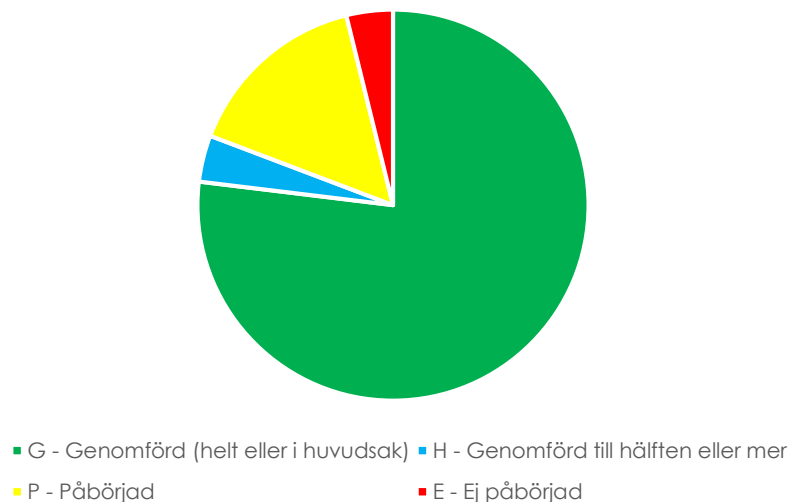
Minskad klimatpåverkan – slutuppföljning

Länsstyrelserna har regeringens uppdrag att i bred samverkan ta fram åtgärdsprogram som bidrar till att uppnå de 16 nationella miljö kvalitetsmål som antagits av riksdagen. Åtgärdsprogrammet Minskad klimatpåverkan är ett av dessa och ska bidra till att nå miljömålen Begränsad klimatpåverkan, Frisk luft och God bebyggd miljö.

Detta åtgärdsprogram har pågått mellan 2015–2019 och därmed är programmet avslutat. Syftet med programmet var att på ett tydligt och kraftfullt sätt bidra till klimat- och energi-strategins vision, Jönköpings län år 2050 ett Plusenergilän. Behovet av energi ska minska med 40 procent jämfört med 2007 och den förnybara energiproduktionen i länet ska ge ett överskott. Samtidigt som åtgärdsprogrammet ska bidra till Sveriges klimatmål om att begränsa utsläppen så att den globala temperaturökningen inte överstiger två grader vilket ställer omfattande krav på utsläppsminskningar.

Resultat

Programmet innehåller 27 åtgärder varav 26 följdes upp för programmet¹. Resultatet för de åtgärder som följdes upp är relativt god, med 77 procent genomförda åtgärder under programperioden. För resterande åtgärder är 14 procent av dessa mer än till hälften genomförda, en åtgärd är påbörjad och en är ej genomförd. Åtgärden som inte är genomförd är en årlig återkommande aktivitet som ett år kan vara G, genomförd, och nästa år är den E, ej genomförd. Under 2019 genomfördes inte aktiviteten för den åtgärden.

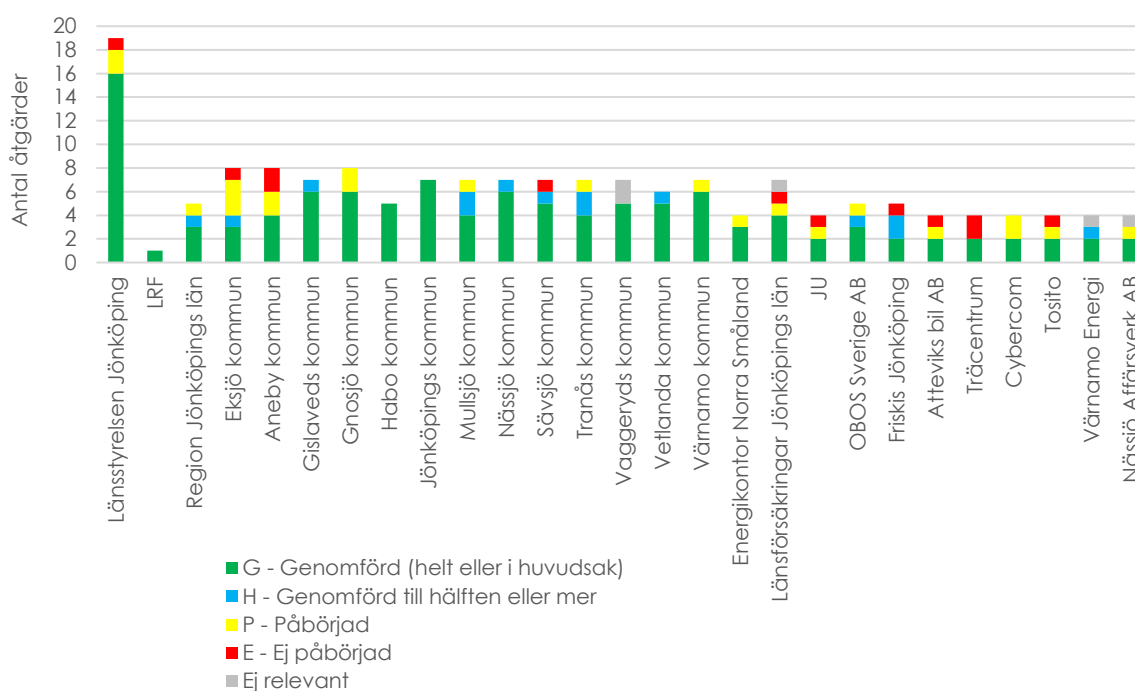
Figur 2. Den samlade bedömningen av genomförandet av åtgärdsprogrammet Minskad klimatpåverkan.

Under 2017 genomfördes en halvtidsavstämning, kontrollstation, av programmet. Programmet utvärderades och reviderades. En del åtgärder ströks, några omformulerades och några nya åtgärder tillkom.

¹ Anledningen till att alla inte är uppföljda beror på att under årens lopp har inte tillräcklig kontakt upprättats med den aktören åtgärden gäller och därmed har uppföljning inte varit möjlig.

Aktörerna

De aktörer som har svarat på slutuppföljningen i programmet är Jönköpings läns alla kommuner, Region Jönköpings län, Länsstyrelsen i Jönköpings län samt Klimatrådets aktörer. Klimatrådets aktörer består av 60 organisationer. Alla har inte varit med hela tiden och därav har man inte åtagit sig åtgärder vilket är en anledning till att inte alla organisationer följer upp åtgärderna. Trots det har Klimatrådets aktörer stor betydelse för genomförandet och är viktiga som goda förebilder och för att sprida engagemang i frågan. Kommunerna i länet har också en stor betydelse och har genomfört de flesta av de åtgärder som de antagit. Alla kommunerna i länet har slutrapporaterat.

Figur 3. Aktörernas genomförande av åtgärdsprogrammet Minskad klimatpåverkan.

Analys

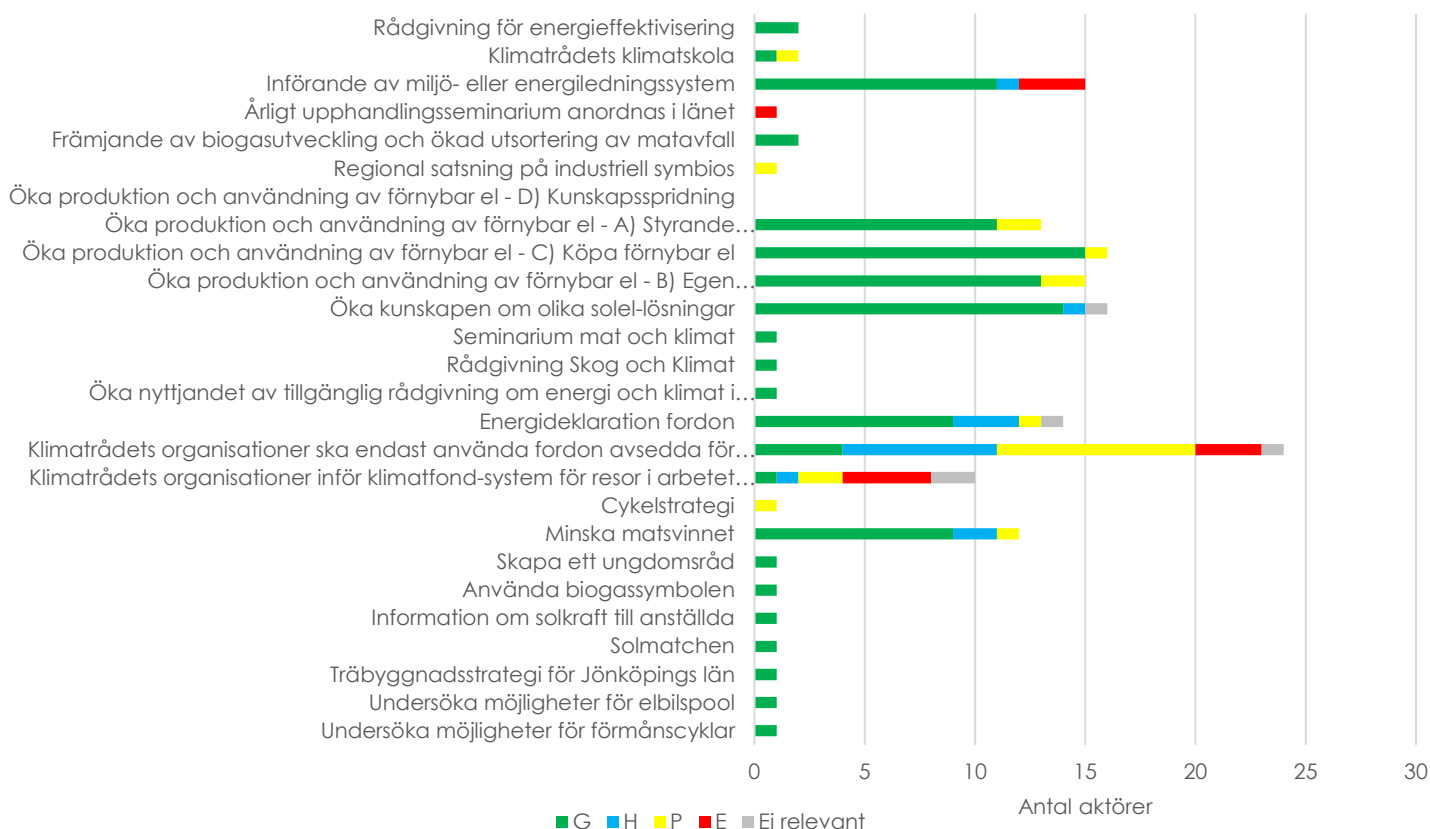
Under åren som åtgärdsprogrammet har pågått har det hänt mycket inom energi- och klimatområdet. Klimat och energi är högaktuella frågor men efter värmen 2018 i kombination med de ungas engagemang i frågan har intresset ökat än mer. Solcellsstödet har funnits under hela programperioden och har varit en av faktorerna till ökad förnybar energiproduktion i länet.

Under programperioden har ett nytt nationellt mål om nettonollutsläpp till 2045 satts samt beslut om Klimatlagen som trädde i kraft den 1 januari 2018. Dessutom har ett klimatpolitiskt råd, som är ett expertorgan, tillsatts. Rådet har i uppgift att bistå regeringen med en oberoende utvärdering av huruvida den samlade politik som regeringen lägger fram är förenlig med klimatmålen.

De flesta åtgärder har flera aktörer som är ansvariga för genomförandet av själva åtgärden. För andra åtgärder är det endast en ansvarig aktör. En annan viktig sak att känna till är att några av åtgärderna är årligt återkommande och andra åtgärder är större projekt eller något som ska genomföras en gång.

De åtgärder som genomfördes redan under första året var relativt lätta åtgärder och en del återkommande. Den ena åtgärden var ett årligt återkommande mat- och klimatseminarium som anordnats av fokusgrupperna Förnybar energi, jord- och skogsbruk samt Energieffektivisering, konsumtion och livsstil i Klimatrådet. En relativt lätt åtgärd men som gett gott resultat och varit mycket uppskattad av det offentliga köket. Den andra åtgärden som genomfördes redan under första året innebar att aktörerna skulle öka den förnybara elproduktionen genom inköp av förnybar el. Även denna åtgärd var en relativt enkel åtgärd, men nog så viktig i att öka den förnybara energiproduktionen.

Den enda åtgärden som i slutuppföljningen står som ej genomförd, är en åtgärd om ett årligt upphandlingsseminarium. Det är en åtgärd som varit G ett av åren men E de övriga åren då de inte kunnat genomföras varje år. Åtgärden syftar till att anordna upphandlingsseminarium i olika frågor. Ett år genomfördes ett upphandlingsseminarium om sol och där efter önskades seminarium inom transport. Inom transport finns numera ett fungerande nätverk i länet som berör just upphandling inom transport och ett eget seminarium sågs därför inte som nödvändigt.

Figur 4. Åtgärdernas genomförande i åtgärdsprogrammet Minskad klimatpåverkan. Notera att vissa åtgärder genomförs av flera aktörer medan andra endast har en ansvarig aktör.

Nedan följer en djupare analys för ett urval av åtgärderna per område:

Transport

Inom området transporter har det funnits sex åtgärder varav två av dessa är påbörjade men inte slutförda. Dessa två innebär att Klimatrådets aktörer endast ska använda fordon med förnybara bränslen samt införa ett klimatfondssystem eller klimatkompensation för resor. Att ersätta fordon inom en större organisation kan ta tid och för en mindre organisation kan det vara en stor investering. Det är därför inte så anmärkningsvärt att den inte är helt genomförd i alla organisationer även om flera är på god väg. Det är en åtgärd som rådet behöver jobba vidare med. Inom transportområdet har det under åtgärdsperioden tillkommit flera andra projekt inom länet som verkar för att nå målet om fossilfria transporter i länet. Exempel på två större projekt är FASTR² och Bridging the Gap³.

En regional strategi ”biogasöverenskommelse” har tagits fram och beslutats av länets alla kommuner och Region Jönköpings län. Energikontoret i norra Småland har jobbat med biogasutvecklingen i flertalet projekt. Majoriteten av länets kommuner har energideklarerat sina fordon.

Förnybar energiproduktion

Inom området förnybar energi har flera av åtgärderna genomförts till fullo och med god spridning. Den årliga solsafari (åtgärd 10) som anordnats i länet kommer att genomföras nationellt i hela Sverige. Likaså åtgärd 25, Solmatchen, resulterade i en kraftig ökning i installerad effekt av Klimatrådets aktörer. Åtgärderna har ingått i ett tvåårigt kunskapslyftande projekt som i sin tur resulterade i en ökning på 153 % av den installerade effekten från sol. Alla länets 13 kommuner har under perioden, inom kommunen eller inom koncernen antingen installerat solceller eller blivit delägare i vindkraftsanläggning.

Matsvinn

Ett annat gott exempel är det arbete som kommunerna lagt på att försöka minska matsvinnet där nio av länets 13 kommuner idag mäter matsvinnet i minst fem kök minst två veckor per år och har tagit fram mål för att minska matsvinnet. De övriga kommunerna jobbar aktivt med frågan och har påbörjat arbetet med att minska matsvinnet genom att ta fram strategier eller genom att de har börjat mäta matsvinnet i vissa kök.

Dessa projekt och åtgärder är några av alla de goda exempel på vad som hänt under åtgärdsperioden i länet.

ÅTGÄRDSPROGRAMMETS EFFEKTER

Åtgärdsprogrammet har bidragit till mycket värdefullt arbete kring klimat- och energifrågan i länet. Dock är programmet inte utformat för att kunna mäta effekterna på åtgärderna. För flera åtgärder går effekten först att utläsa i framtiden eftersom de är formulerade som långsiktiga mål. Även om effekterna inte alltid är mätbara är de nog så viktiga.

Klimatrådet har en viktig roll som nätverk för lokalt arbete med klimat- och energifrågor men också genom att föregå med gott exempel och visa på vad som är möjligt. Ett ungdomsråd har bildats kopplat till Klimatrådet. Därifrån kommer värdefulla synpunkter ur ungdomars perspektiv.

² <https://www.rjl.se/energikontoret/pagaende-projekt/fastr/>

³ <https://klimatradet.se/bridging-the-gap/>

Åtgärden med att ta fram en Trähusstrategi ledde till att en trähuskola i flera delar startade. Den är bland annat till för att lyfta fram nya tekniklösningar och stötta aktörer i länet med att bygga mer i trä. Åtgärden ledde också till att flera kommuner tog fram en egen trähusbyggnadstrategi. Det finns dock inga mätetal på om aktörerna har börjat bygga mer i trä.

När programmet startade var den förnybara energiproduktionen 3 000 GWh och målet var att öka den mängden. Statistik för 2017 visar att den förnybara energiproduktionen ökat till 4 000 GWh. Det är ökningen av biobränsle som står för den största ökningen men även vindkraften har ökat markant under perioden. Statistiken visar inte de sista två åren som gett en kraftig ökning i installerade solceller i länet, så effekten är idag än mer. Utvecklingen har även gått framåt när det gäller omställning av organisationers fordonsflottor till att ha fler biogasfordon och laddbara fordon. Under programperioden har dessutom tankstationer för biogas och publik och privat laddinfrastruktur etablerats i flera delar av länet vilket ökar möjligheterna att tanka förnybart i såväl stad som på landsbygd.

Flera av åtgärderna har handlat om rådgivning och där är effekterna svåra att mäta. Inom skogsbruket har rådgivning skett inom befintligt arbete samt genom riktade seminarier om fordon, klimat och klimatanpassning. Inom jordbruket har målet istället varit att öka nyttjande av och tillgänglighet till rådgivning av klimat och energi. Rådgivning sker idag i pågående projekt inom Greppa Näringen. Effekterna av rådgivningen går inte att följa upp men är viktiga erfarenheter att ta med sig in i nästa programperiod.

Framtiden

Den nya klimat- och energistrategin från 2019 ligger till grund för det nya åtgärdsprogram som håller på att växa fram i skrivande stund. Alla länets kommuner, Klimatrådets fokusgrupper, Region Jönköpings län, Energikontor Norra Småland samt medarbetare på Länsstyrelsen i Jönköpings län jobbar aktivt med att ta fram nya, kraftfulla åtgärder för att komma närmare vår vision om ett klimatsmart plusenergilän. Erfarenheter från denna programperiod kommer att tas om hand i nästa program. Några viktiga erfarenheter är vikten av att aktörerna i programmet implementerar ett systematiskt och strategiskt arbete med klimat- och energifrågan för den interna verksamheten, att det finns tydligt utpekade ansvariga aktörer samt att åtgärderna är tydliga och går att följa upp redan från början.

Anpassning till ett förändrat klimat – slutuppföljning

Det regionala klimat- och energiarbetet baseras på länets klimat- och energistrategi. Den visar en gemensam inriktning för klimat- och energiarbetet i offentlig sektor, näringsliv och civilsamhälle i länet och tillsammans med förordningen om myndigheters klimatanpassningsarbete (2018:1428) skapas en plattform för de regionala klimatanpassningsfrågorna.

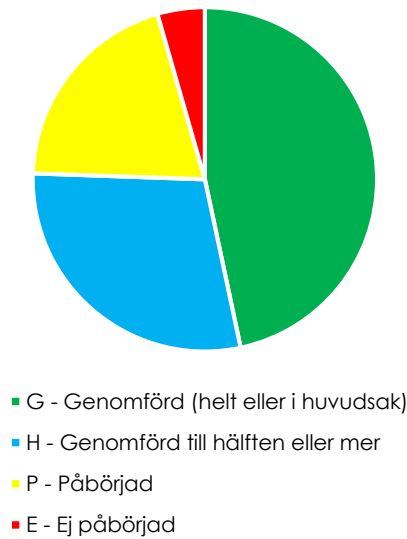
Visionen och de övergripande målen i strategin går i linje med nationella och internationella mål såsom de svenska klimatmålen, Sveriges miljömål, Parisavtalet och de globala målen för hållbar utveckling i Agenda 2030. Problemen är i många fall globala, men lösningarna är ofta lokala och aktörer i länet har en betydelsefull roll i att bidra till Sveriges arbete med Agenda 2030 och hållbar utveckling.

Åtgärdsprogrammet för Anpassning till ett förändrat klimat har genomförts under programperioden 2015–2019 och det är första gången det funnits ett regionalt åtgärdsprogram för klimatanpassning. Under 2017 genomfördes en halvtidsavstämning, en så kallad kontrollstation, då programmet kompletterades med bedömningskriterier, samt där en översyn av alla åtgärders relevans genomfördes.

Jämfört med övriga program i miljömålsuppföljningen finns två tydliga skillnader: Klimatanpassning tillhör inget miljömål och åtagandena i programmet var frivilliga eftersom det var första gången programmet genomfördes. Dessa två faktorer bör hållas i åtanke när du läser följande analyser.

Resultat

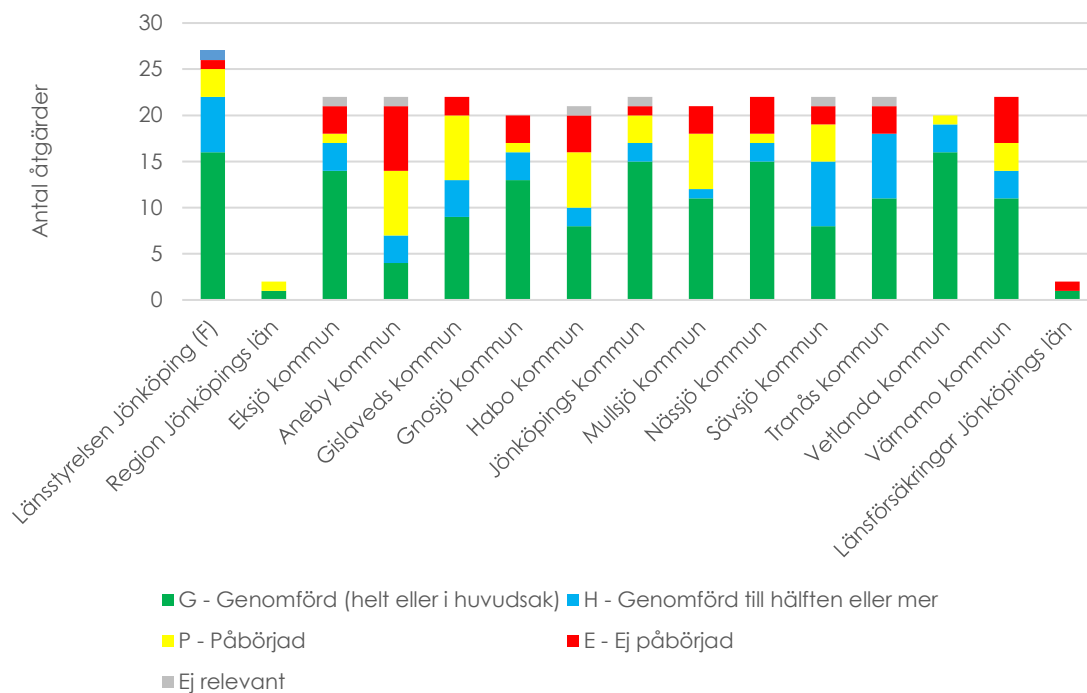
Totalt sett följdes 45 åtgärder upp. Av dessa genomfördes 47 procent av åtgärderna till fullo (bedömda som G - genomförda eller i löpande verksamhet), 29 procent är bedömda som mer än halvvägs och 20 procent som påbörjade. Endast två åtgärder är ej påbörjade.

Figur 5. Den samlade bedömningen av genomförandet av åtgärdsprogrammet Anpassning till ett förändrat klimat.

Aktörerna

I programmet har länets samtliga kommuner deltagit samt Region Jönköpings län, Länsförsäkringar, Trafikverket och Emåförbundet. Det är totalt sett färre antal deltagande aktörer, jämfört med åtgärdsprogrammet för Minskad klimatpåverkan. I slutuppföljningen redovisade alla aktörerna svar, förutom en av länets kommuner, på grund hög arbetsbelastning till följd av coronapandemin. Majoriteten av åtgärderna har haft en ansvarig aktör inom den offentliga sektorn.

Figur 6. Aktörernas genomförande av åtgärdsprogrammet Anpassning till ett förändrat klimat.

Analys

Åtgärdsprogrammet för anpassning till ett förändrat klimat har bidragit med många insatser och flera goda effekter kan ses av dess arbete. I kombination med att sakområdet mognat och engagemanget ökat kraftigt under programperioden, har åtgärdsprogrammet bidragit till att länet fått ett gemensamt förhållningssätt, något att hålla i handen. De bakomliggande nyckelorden har varit *varmare, torrare och blötare*, vilka den lokala nivån har arbetat för att implementera och det syns tydligt i det arbete som genomförs nu.

Några av de klimatrelaterade naturolyckor som skedde strax före och under programperioden och som har bidragit till att sakområdet mognat är

- torkan och värmeböljan år 2018,
- höga flöden år 2004 och 2010 och
- skyfallet över sjukhusområdet Ryhov 2013.

Dessutom fick Sverige under programperioden även:

- sin första nationella klimatanpassningsstrategi,
- ett nationellt expertråd,
- en tydligare styrning med SMHI som sektorsmyndighet och en ny förordning, och
- lagkrav, via PBL, i det kommunala översikts- och detaljplanarbetet.

När åtgärdsprogrammet började gälla var det 43 åtgärder, och efter halvtidavstämningen justerades antalet till 49 åtgärder. Det är fler än i åtgärdsprogrammet Minskad klimatpåverkan. Jämfört med andra läns åtgärdsprogram hade majoriteten färre åtgärder - men där verkar åtgärdsantalet successivt öka. Av de 49 åtgärderna följdes 45 upp.

Totalt sett genomfördes drygt 50 procent av åtgärderna till fullo (bedömda som G - genomförda eller i löpande verksamhet), vilket är lägre jämfört med de andra programmen i miljömålsuppföljningen. Det är en låg genomförandegrad, men på grund av att det är första gången åtgärdsprogrammet för detta sakområde genomförs, samt att området är komplext och började på en låg mognadsgrad, är genomförandegraden bedömd som rimlig. Som redan nämnts har sakområdet mognat kraftigt och därför är huvudfokus till nästa programperiod att systematisera klimatanpassningsarbetet genom bland annat processtöd och att därigenom identifiera relevanta och betydande klimatrelaterade risker hos de deltagande aktörerna. Arbetet med klimatanpassning är en kontinuerlig process utan egentligt slut, och behöver botten i ett systematiskt arbete för att det ska bli så samhällsekonomiskt effektivt som möjligt.

Åtgärdsprogrammet var upplagt utifrån klimat- och sårbarhetsutredningen från 2007, då arbetet med klimatanpassning fortfarande var i sin linda – vilket speglas i den låga detaljeringsgrad som åtgärderna uppvisade. Dessutom var de tekniska delarna av klimatanpassningen dominerande. Fokus har successivt förskjutits till människan och naturen och hur vi kan dra nytta av naturens egen förmåga att exempelvis buffra flöden för att skydda vår byggda miljö. Det innebär att åtgärder som har ett stort tekniskt fokus har minskat i relevans, till förmån för mer naturliga åtgärder. Till exempel har grön infrastruktur blivit ett begrepp att räkna med.

De åtgärder som var bland de första att genomföras var sådana där en kort informationsbroschyr skulle produceras (åtgärd 21 och 37). Två andra åtgärder som genomfördes under de första åren var åtgärd 7 (kartläggning av vattenuttag) och 31 a) (riskanalys över sjöars känslighet). Dessa åtgärder var förhållandevis enkla - de krävde dataanalys och sammanställningsarbete, men inte så mycket mer. Även åtgärd 23 genomfördes snabbt. Åtgärden innebar att en arbetsgrupp om dagvatten formades och sammanställde en vägledning till länet. Åtgärden var högst relevant i början av programperioden därför att länets kommuner hade flera klimatrelaterade översvämningar i färskt minne och därför såg ett trängande behov av att snabbt komma igång med ett dagvattenrelaterat arbete. En åtgärd genomfördes inte. Det beror på att en av de ansvariga aktörerna drog sig ur deltagandet i programmet (åtgärd 40). Åtgärden handlade om att genomföra kunskapshöjande insatser till allmänheten.

Några åtgärder är bedömda som till mer än hälften genomförda (H). Vid en detaljerad granskning går dock att utläsa att flertalet av dessa skulle kunnat bedömas som genomförda (G). De hänvisar till en pågående process - och därför har de bedömts och kommenterats med att de aldrig blir färdiga. I kriteriet för G ingår dock sådana här processer, som implementerats i löpande verksamhet, men som aldrig kan bedömas som helt färdiga.

Vidare berör ett flertal av åtgärderna områden där kommunerna skall ta fram planer/strategier. Åtgärderna är ofta formulerade på ett sådant sätt att de bedöms som G när de är framtagna, men det är inte självklart att dokumenten har tagits fram/reviderats under programperioden. Därmed kan de inte heller bedömas som G, vilket får konsekvenser på den totala genomförandegraden av åtgärdsprogrammet.

Åtgärd 17 a) har under programperioden blivit lagkrav i Plan- och bygglagen. Åtgärden innebär att kommunerna inventerar/pekar ut riskområden utifrån ras- och skredrisk, slamströmmar, översvämningrisk (orsakad av höga flöden och skyfall) samt höga grundvattennivåer (som till exempel kan orsaka fuktproblem i källare) i framtidens klimat.

Framtiden

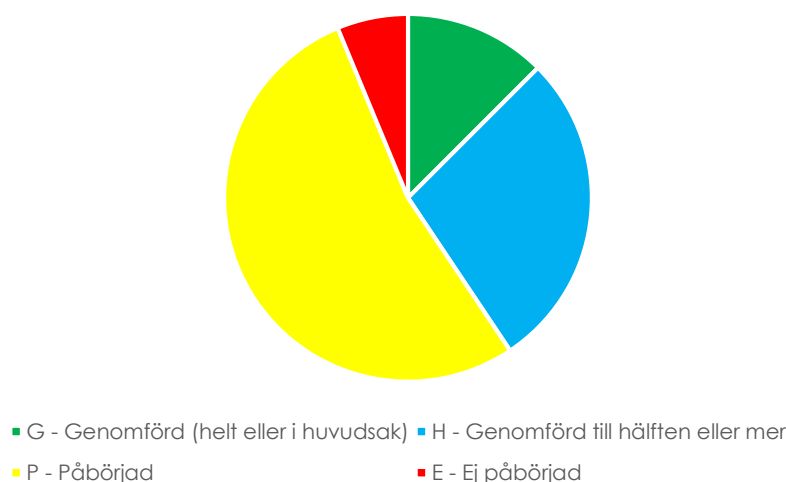
Åtgärdsprogrammet avslutades vid årsskiftet 2019. Ett nytt program kommer börja gälla juli 2021 och det blir därmed den andra omgången av åtgärdsprogram för anpassning till ett förändrat klimat. Det är viktigt att då fokusera extra på att aktörerna i programmet implementerar ett systematiskt och strategisk klimatanpassningsarbete för den interna verksamheten. Dessutom behöver åtgärderna vara tydliga och uppföljningsbara redan från början.

Grön handlingsplan – kontrollstation 2020

Grön handlingsplan är ett åtgärdsprogram som innefattar åtgärder för miljömålen Ett rikt odlingslandskap, Ett rikt växt- och djurliv, Myllrande våtmarker, God bebyggd miljö, Levande skogar och Levande sjöar och vattendrag, men även för de friluftslivspolitiska målen samt grön infrastruktur. Programmet är gällande under åren 2018–2022.

Resultat

Vid en samlad överblick av aktuellt läge är det glädjande att se att merparten av åtgärderna är igång och ungefär 40 procent av åtgärderna bedömts till mer än hälften eller helt genomförda. Fyra åtgärder har bedömts som genomförda.

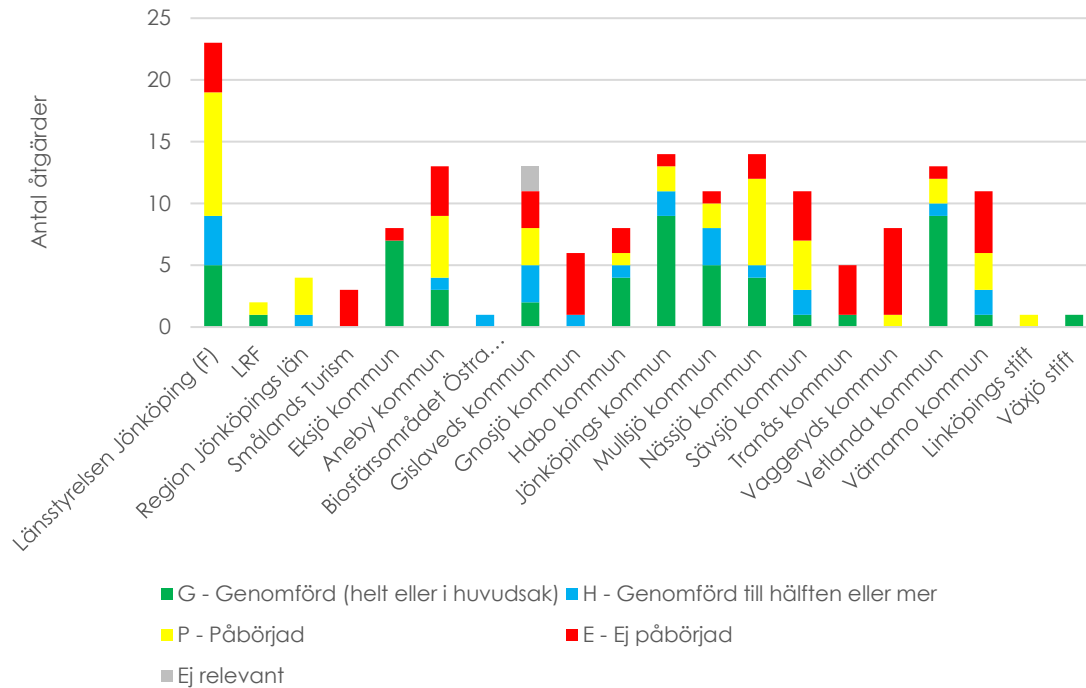
Figur 7. Den samlade bedömningen av genomförandet av den gröna handlingsplanen.

Aktörerna

Det är många aktörer som på något sätt arbetar med åtgärder i Grön handlingsplan. Utöver Länsstyrelsen i Jönköpings län och länets alla kommuner är flera externa aktörer delaktiga. Dessa är Lantbrukarnas riksförbund, Hushållningssällskapet, Skogsstyrelsen, Södra, Sveaskog, Biosfärområde Östra Vätterbranterna, Funktionsrätt Jönköpings län, Region Jönköpings län, Jönköping University, Svenska golfförbundet, Svenska kyrkan, Trafikverket och Smålands turism.

I diagrammet visas antalet åtgärder per aktör för de aktörer som rapporterat in för 2019. Det visar också genomförandegraden för de åtgärder aktören åtagit sig. Det skiljer sig mycket i hur många åtgärder man har åtagit sig totalt. Mindre aktörer har naturligt färre antal åtgärder, medan Länsstyrelsen i Jönköpings län, som i grunden har ett brett uppdrag, står som ansvarig för ett stort antal åtgärder. Även kommunerna är stora aktörer men här skiljer det sig en hel del i hur många åtgärder respektive kommun åtagit sig. Det kan vara bra att ha i åtanke att kommunerna i sig är olika stora och i vissa fall jobbar man med åtgärder som inte syns i denna sammanställning. Diagrammet visar att kommuner som till exem-

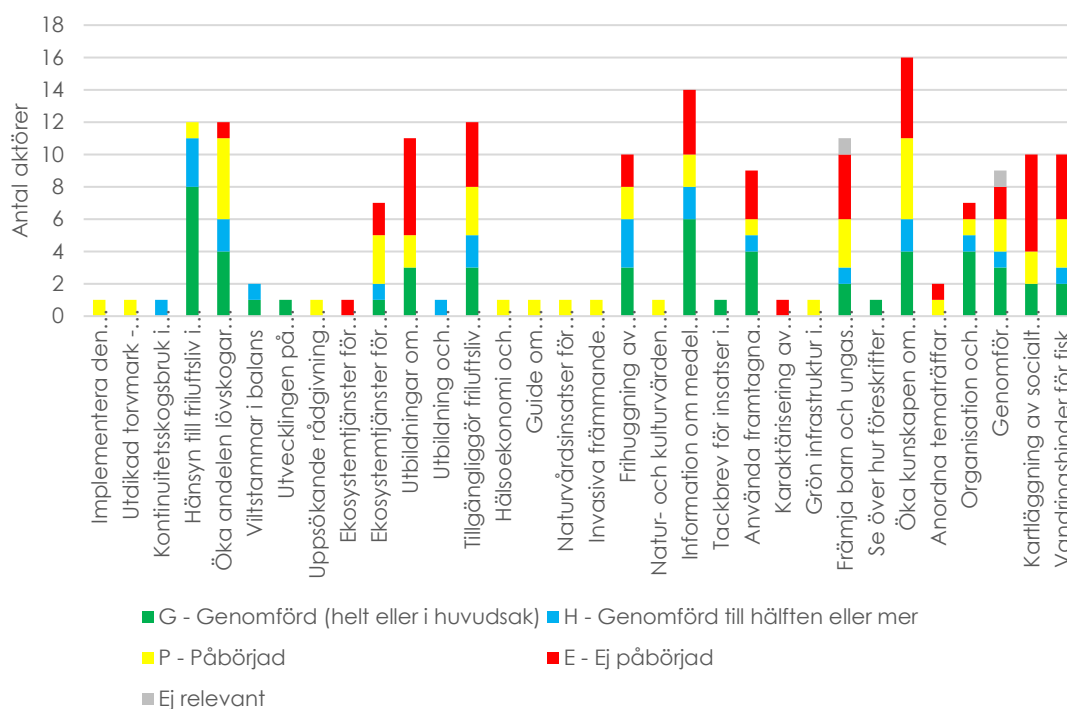
pel Jönköpings kommun och Vetlanda kommun har åtagit sig många åtgärder och dessutom har hög genomförandegrad. Eksjö kommun har inte lika många åtgärder i sitt åtagande men har en hög genomförande grad på det man åtagit sig.

Figur 8. Aktörernas genomförande av åtgärdsprogrammet Grön handlingsplan.

Analys

Totalt innehåller Grön handlingsplan 34 åtgärder. Diagrammet visar varje åtgärd för sig, hur många som åtagit sig åtgärden och genomförandegraden för olika aktörer. Det som kan vara intressant att titta närmare på är de åtgärder som vissa aktörer redan genomfört medan andra inte påbörjat ännu eller åtgärder som sticker ut som svåra att komma igång med. Ett urplock av åtgärder för närmare analys följer nedan:

Figur 9. Åtgärdernas genomförande i den gröna handlingsplanen. Notera att vissa åtgärder genomförs av flera aktörer medan andra åtgärder endast har en ansvarig aktör.

Använda framtagna kunskapsunderlag som prioriteringsunderlag i naturvårdsarbetet

Det finns många användbara underlag som bland annat kommit som resultat ur olika projekt och som finns tillgängliga på Länsstyrelsen i Jönköpings läns hemsida. Utmaningen är att nå ut till berörda aktörer om vilka underlag som finns och hur man kan använda dem på bästa sätt i sitt arbete. Det är främst kommunerna som rapporterat in kring denna åtgärd och här ser det väldigt olika ut hur långt man har kommit. En del kommuner har laddat ner underlagen som vävts in i kommunens grönstrukturplan och använder dem därigenom kontinuerligt i prioriteringsarbetet. Andra kommuner anser sig ha svårare att komma igång, och faktorer för det anges vara resurs- och kunskapsbrist. Hösten 2019 anordnade Länsstyrelsen i Jönköpings län tre informationstillfällen vilket var uppskattat. Önskemål finns om kontinuerliga informationstillfällen årligen för uppdatering av nya underlag samt för att kunna utveckla arbetet med befintliga underlag och underlätta för nyanställda att komma in i arbetet. Ytterligare förslag finns att koppla samman aktuella underlag till hjälp för specifika åtgärder i kortare workshops. En tätare kontakt kommuner emellan skulle också kunna föra åtgärden framåt.

Hänsyn till friluftsliv i kommunala skogsbruksplaner

Detta är en åtgärd som flyter på bra. Alla kommuner har påbörjat arbetet med åtgärden och hela två tredjedelar anser att den är genomförd. Kommunerna ska se över gällande styrdokument/riktlinjer för den egna skogsförvaltningen. Dokumenten i sin tur ska klargöra att den tätortsnära skogens unika värden för friluftsliv ska dokumenteras och förvaltas med hänsyn. Detta arbete verkar vara något som redan finns integrerat i verksamheten hos flera av kommunerna och därmed har underlättat i utförandet av åtgärden.

Kartläggning av socialt viktiga naturområden

Åtgärden syftar till att öka kunskapen hos länets kommuner när det gäller kartläggning och värdering av viktiga friluftsområden på ett mer systematiskt sätt. Naturvårdsverket har en metod man kan använda för kartläggandet, men flera kommuner använder sig av annat tillvägagångssätt för att nå målet vilket går lika bra. Det gör att status för åtgärdens genomförande blir något missvisande. Flera kommuner har gjort insatser i linje med åtgärden, men inte precis enligt den metod som hänvisas till. Arbetet genomförs ofta i samband med att en grönstrukturplan tas fram och därför sker åtgärden vid olika tillfällen inom olika kommuner. Länsstyrelsen i Jönköpings län har tagit upp själva metoden vid planmöten med samtliga kommuner och har ordnat ett seminarium tillsammans med Naturvårdsverket och närliggande län dit alla kommuner var inbjudna. Åtgärden anses vara en nyckelåtgärd för att ge en skjuts framåt i andra åtgärder vilket gör att den är önskvärd att jobba extra med, då många ännu inte har kommit igång.

Vandringshinder för fisk och utter i det kommunala vägnätet

Syftet med åtgärden är att stärka den biologiska mångfalden och grön infrastruktur genom att underlätta för organismer att förflytta sig genom vattendrag. En del i åtgärden innebär att Länsstyrelsen i Jönköpings län ska tillhandahålla underlag med potentiella inventeringsobjekt samt, vid behov, en utbildning för kommunernas inventerare. Det finns en webbapp tillgänglig för kommunens arbete och hittills har utbildning för tre kommuner skett. För att föra arbetet framåt efterfrågar flera kommuner utbildning från Länsstyrelsen i Jönköpings län och det finns ett behov av att tydliggöra att appen finns tillgänglig. En resurs kommer från augusti månad finnas tillgänglig för att arbeta mer kring samordning av åtgärden. Utöver kommunerna är detta ett arbete där Trafikverket gör mycket och har lyft att de är intresserade att ta del av kommunernas inventeringsresultat i appen.

Utvecklingen på landsbygden – vart är vi på väg?

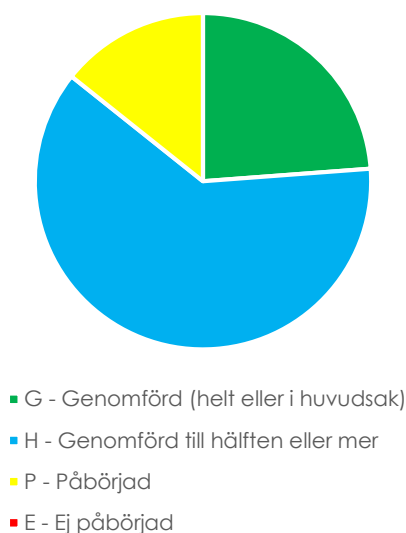
Åtgärden är helt genomförd och omfattade två delar. I ett första steg gjordes en trendanalys som presenterades i underlaget Jordbruksmarkens framtid i form av en storymap. Underlaget är tänkt att skapa ökad förståelse hos beslutsfattare och strateger/planerare för att förstå sammanhang och förändringen på landsbygden. Som steg två i åtgärden visualiserades underlaget genom en Bushresa i länet för bland annat politiker, tjänstemän och lantbrukare med olika stopp som tog upp olika aspekter kring jordbruksmarkens värde och framtid. Jordbruksmarkens värde förknippat med den regionala livsmedelsstrategin, krisberedskap samt i samband med exploatering har nu aktualiserats mer än tidigare. Även om själva åtgärden är genomförd har den fått spinoff-effekt då arbetet i frågan fortsatt, bland annat i utformningen av en vägledning för kommuner som hjälp i samhällsplaneringen.

Hälsans miljömål

Detta åtgärdsprogram löper över åren 2016–2021 och omfattar miljö kvalitetsmålen Frisk luft, Giftfri miljö, Skyddande ozonskikt, Säker strålmiljö och God bebyggd miljö.

Resultat

Totalt har uppföljning skett av 22 åtgärder. Åtgärdsuppföljningen för 2019 visar att samtliga åtgärder som följts upp har kommit igång och 86 procent av åtgärderna har bedömts till mer än hälften eller helt genomförda. Det är positivt att så stor andel har en genomförandegrad till mer än hälften eller genomförd. Fem åtgärder är genomförda.

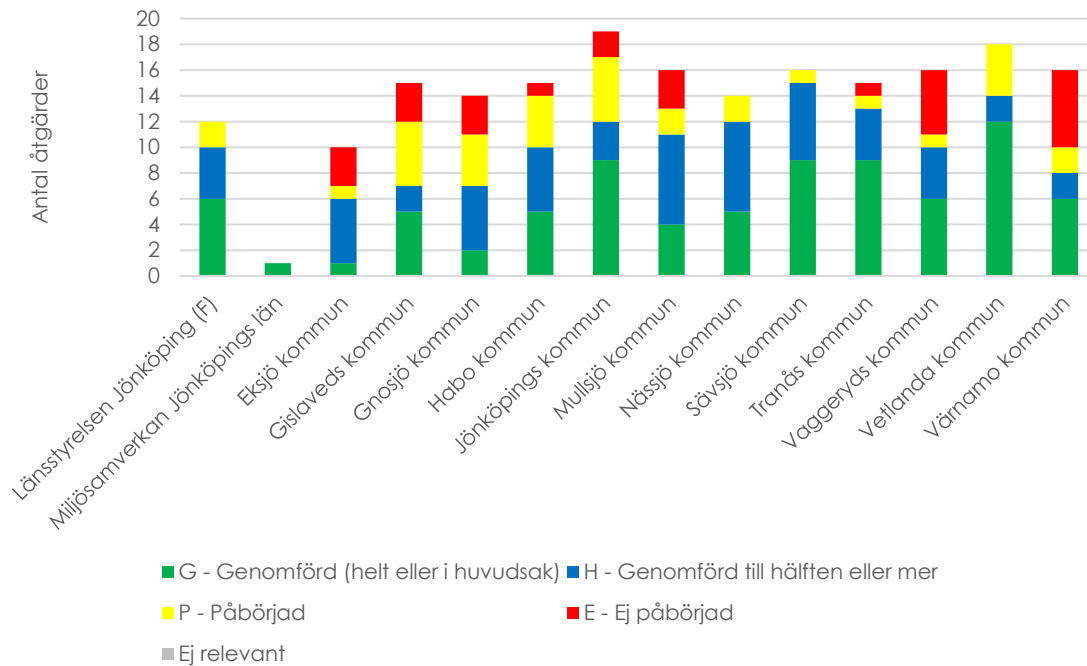

Figur 10. Den samlade bedömning av genomförandet av åtgärdsprogrammet Hälsans miljömål.

Aktörerna

Diagrammet visar antalet åtgärder per aktör för de aktörer som rapporterat in för 2019. Det visar också genomförandegraden för de åtgärder man åtagit sig. Anledningen till att staplarnas höjd varierar är att det varierar hur många åtgärder aktörerna har åtagit sig.

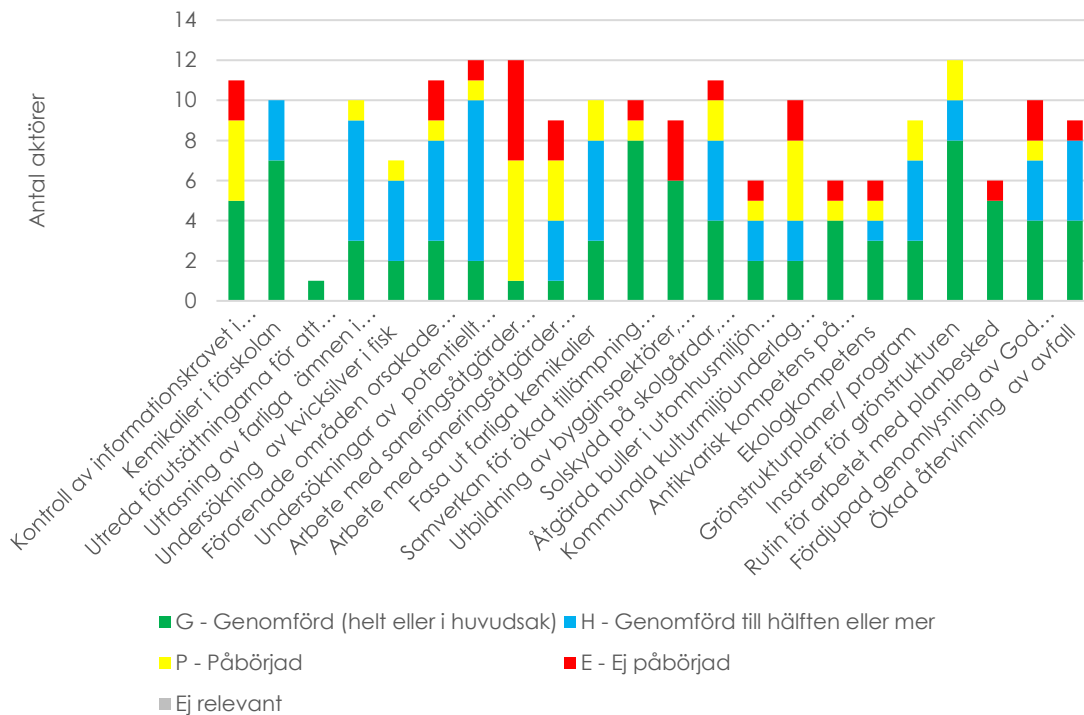
Åtgärdsuppföljningen har genomförts av länets samtliga kommuner (förutom Aneby kommun som inte har åtagit sig några åtgärder i Hälsans miljömål), Länsstyrelsen i Jönköpings län samt Miljösamverkan Jönköpings län. I Hälsans miljömål är kommunerna de aktörer som är ansvariga eller medansvariga för flest åtgärder.

Figur 11. Aktörernas genomförande av åtgärdsprogrammet Hälsans miljömål.

Analys

Totalt innehåller Hälsans miljömål 23 åtgärder. Diagrammet visar varje åtgärd för sig, hur många som åtagit sig åtgärden och genomförandegraden för olika aktörer. Det som kan vara intressant att titta närmare på är de åtgärder som vissa aktörer redan genomfört medan andra inte påbörjat ännu eller åtgärder som sticker ut som svåra att komma igång med.

Figur 12. Åtgärdernas genomförande i åtgärdsprogrammet Halsans miljömål. Notera att vissa åtgärder genomförs av flera aktörer medan en av åtgärderna endast har en ansvarig aktör.

Fem åtgärder är genomförda; ekologisk kompetens, insatser för grönstrukturen, kemikalier i förskolan, rutin för arbetet med planbesked samt samverkan för ökad tillämpning av annan teknik än schaktning och deponering vid sanering. En analys av ett urval av genomförda åtgärder följer nedan:

- Rutin för arbetet med planbesked. Den rutin som finns framtagen av Länsstyrelsen i Jönköpings län i samråd med kommunerna används. Rutinen skapar förutsättningar för en likvärd hantering hos kommunerna samt ökar miljö kvalitetsmålen och de globala målen genomslag i samhällsplaneringen.
- Samverkan för ökad tillämpning av annan teknik än schaktning och deponering vid sanering. Olika samverkansinsatser som seminarier har genomförts mellan aktörer som jobbar med förorenade områden. Inriktningen är att en ökad samverkan kan leda till att andelen alternativa tekniker används i större utsträckning, något som bidrar till att nå miljömålet giftfri miljö.

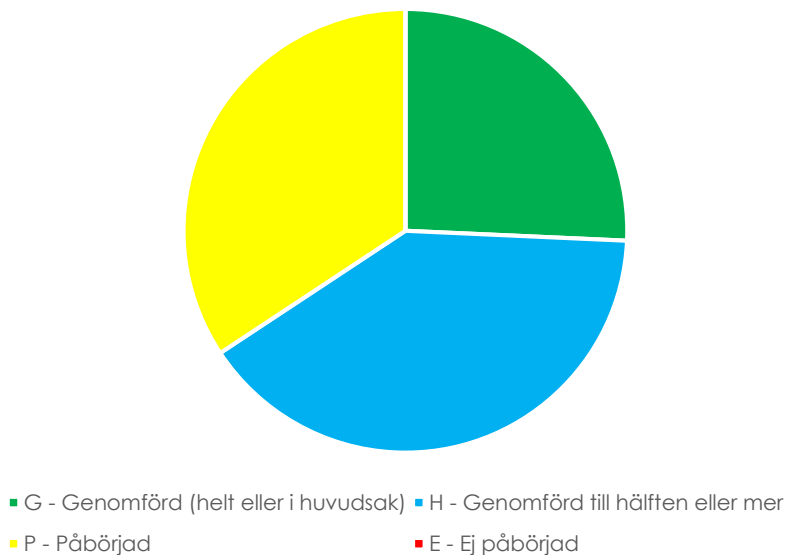
Alla åtgärder har inte kommit lika långt. Tre åtgärder har bedömningen P (påbörjad) varav två rör förorenade områden. Det är åtgärderna om arbete med saneringsåtgärder av riskklass 1-objekt samt riskklass 2-objekt. Länsstyrelsen i Jönköpings län och flertalet kommuner anger att det genomförts saneringar eller att saneringar planeras men inte i den utsträckning att det är möjligt att nå målet med åtgärden. Ansvariga aktörer anger att saneringar är omfattande insatser som tar tid och kostar mycket pengar. Även resursbrist samt dåligt med egna initiativ från verksamhetsutövare anges som anledningar till att åtgärderna inte har en högre genomförandegrad än P (påbörjad).

Vattnets miljömål

Åtgärdsprogrammet Vattnets miljömål löper över åren 2017–2021 och omfattar miljö kvalitetsmålen Bara naturlig försurning, Ingen övergödning, Levande sjöar och vattendrag samt Grundvatten av god kvalitet.

Resultat

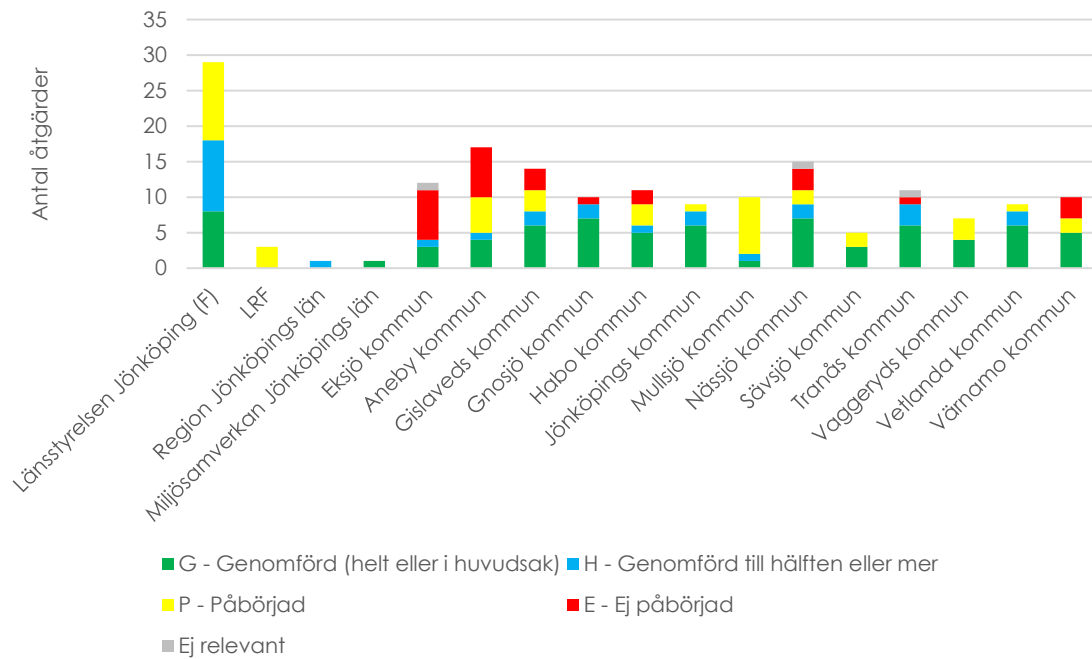
Uppföljning har skett av programmets 35 åtgärder. Vattnets miljömål har två år kvar på sin genomförandeperiod. Åtgärdsuppföljningen för 2019 visar att samtliga åtgärder har kommit igång. Ungefär 65 procent av åtgärderna har bedömts till mer än hälften eller helt genomförda. Nio åtgärder är helt genomförda.

Figur 13. Den samlade bedömningen av genomförandet av åtgärdsprogrammet Vattnets miljömål.

Aktörerna

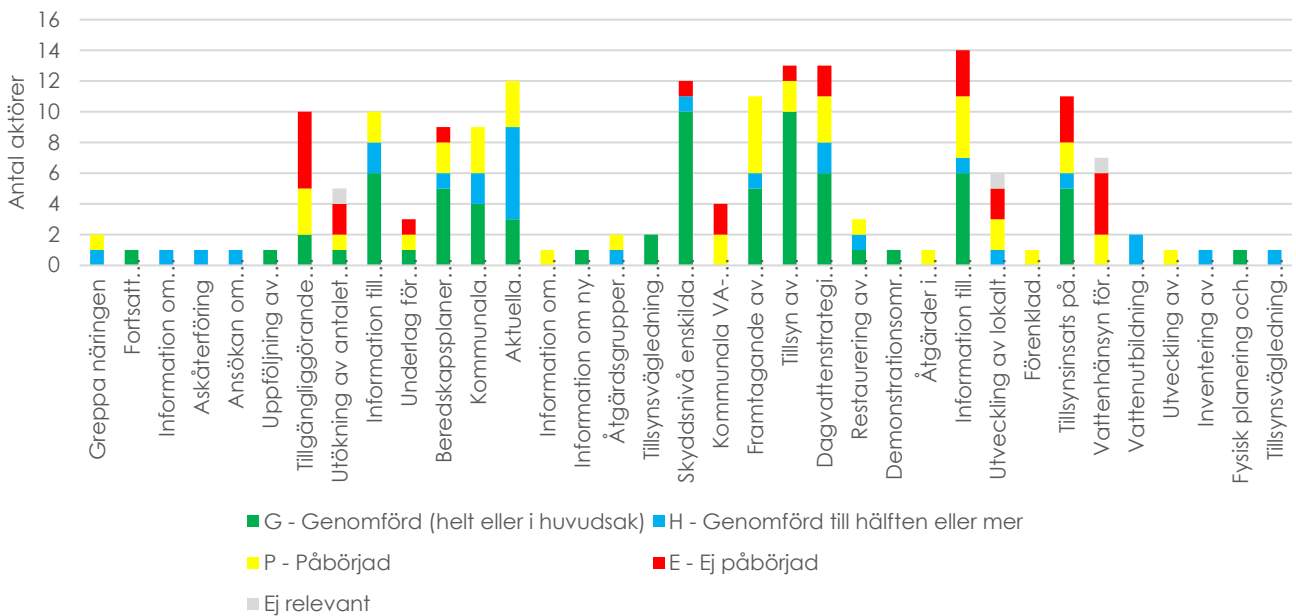
Åtgärdsuppföljningen har genomförts av länets samtliga kommuner, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Region Jönköpings län, Skogsstyrelsen, Lantbrukarnas riksförbund, Hushållningssällskapet, Smålands turism samt Miljösamverkan Jönköpings län. I åtgärdsprogrammet för vattnets miljömål är Länsstyrelsen i Jönköpings län den aktör som är ansvarig eller medansvarig för flest åtgärder. Därefter kommer kommunerna, även de med ett större antal åtgärder.

Figur 14. Aktörernas genomförande av åtgärdsprogrammet Vattnets miljömål.

Analys

Totalt innehåller åtgärdsprogrammet för Vattnets miljömål 35 åtgärder. Diagrammet visar varje åtgärd för sig, hur många som åtagit sig åtgärden och genomförandegraden för olika aktörer.

Figur 15. Åtgärdernas genomförande i åtgärdsprogrammet Vattnets miljömål. Notera att vissa åtgärder genomförs av flera aktörer medan andra åtgärder endast har en ansvarig aktör.

Det som kan vara intressant att titta närmare på är de åtgärder som vissa aktörer redan genomfört medan andra inte påbörjat ännu eller åtgärder som sticker ut som svåra att komma igång med, men även åtgärder som gott bra. Ett urval av åtgärder för närmare analys följer nedan:

Kommunala VA (vatten- och avlopps)- rådgivare

Syftet med åtgärden är att varje kommun ska tillhandahålla rådgivning inom vatten och avlopp, på ett motsvarande sätt som systemet med energi- och klimatrådgivare. En lösning var att flera kommuner skulle kunna dela på samma rådgivare. Åtgärden har visat sig svår att genomföra. Det är få kommuner som har åtagit sig åtgärden, endast fem av tretton. Gislaved har som enda kommun beslutat att införa rådgivare och Mullsjö har utsett ansvariga för att undersöka frågan. En stor anledning till att åtgärden anses svår att genomföra är att den är dyr att genomföra. Den togs ändå med i programmet då den bedömdes ha potential och kan ge stor miljöeffekt.

Tillgängliggörande av analysresultat

Detta är en åtgärd som har haft svårt att komma igång och har låg genomförandegrad. Åtgärden innebär att analysresultat ska tillgängliggöras för att få bättre kunskap om grundvattenförekomsternas status. I ett första steg ska Länsstyrelsen i Jönköpings län tillsammans med en referensgrupp göra en översyn över vilken analysdata som ska presenteras och på vilket sätt den samlas in. Länsstyrelsen ska sedan ta fram ett informationsmaterial som talar om varför och hur resultat ska rapporteras in. Som sista steg i åtgärden ska kommunerna rapportera in sina analysresultat och sprida materialet. Resursbrist hos Länsstyrelsen har gjort att det första steget i åtgärden har blivit försenat och flera kommuner väntar därför på att åtgärden ska komma igång och anger därmed en låg genomförandegrad. Länsstyrelsen i Jönköpings läns arbete intensifierades under hösten 2019 och kontakt har tagits med bland annat Trafikverket.

Information om anläggande av våtmarker

Åtgärden innebär att Länsstyrelsen i Jönköpings län ska genomföra informationstillfällen i fält där goda exempel på våtmarker och tillhörande skötsel visas upp samt vilka stödmöjligheter som finns. Åtgärden påbörjades men har avstannat främst på grund av att finansieringsmedel drogs in. Dock sker generell information kring våtmarksanläggning i samband med Våtmarks-LONA och förhoppning finns om att arbetet åter kan dras igång när förutsättningar finns.

Information till fastighetsägare med enskilt dricksvatten

Syftet med åtgärden är att informera fastighetsägare med enskilt vatten om vikten av att provta sitt eget vatten för att öka medvetenheten hos fastighetsägare samt provtagningsfrekvensen på enskilda vattentäkter. Detta är en åtgärd med hög genomförandegrad och där flera kommuner anser sig ha genomfört informationsinsatser, bland annat genom information via hemsidan och separata utskick. Dock har få kommuner följt upp andelen vattenprover.

Vid den halvtidsavstämning som gjordes under 2019 blev slutsatsen bland annat att arbetet med åtgärderna har kommit igång på ett bra sätt och mycket arbete pågår inom samtliga åtgärder. För flera åtgärder har Länsstyrelsen ansvaret i den inledande fasen där övriga ansvariga aktörer kan fortsätta arbetet med åtgärden först då denna fas är klar. Därför är det extra viktigt att Länsstyrelsen prioriterar arbetet med just dessa åtgärder för att möjliggöra att

övriga aktörer sedan kan genomföra sina delar. Det finns flera anledningar till att åtgärderna inte har kommit så långt ännu. Det kan bero på resurser, prioriteringar eller planer på att starta arbetet senare i programperioden. Generellt är många åtgärder beroende av en långsiktig stabilitet i form av finansiering för att de ska kunna genomföras på ett bra sätt över tid och för att man ska kunna slutföra påbörjat arbete.

Länsstyrelsen
i Jönköpings län